

ໂຄຮງຮ່າງສານນິພນົດ

ເຮືອງ

ศึกษาจริยธรรมเชิงพุทธในการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์

A STUDY OF BUDDHIST ETHICS IN THE USE OF
ARTIFICIAL INTELLIGENCE TECHNOLOGY

ໂດຍ

พระมหาปราชญ์ ชาครໂ (ກ້ອນເພີຣ)

ຄະນະກຽມກາຮຽບຄຸມສານນິພນົດ

๑. ພຣະຄຣູສຣີປັນຈຸນວິກຣມ	ປະທະກຽມກາຮຽບ
๒. ຮສ.ດຣ.ທວີສັກດີ ທອງທີພົມ	ກຽມກາຮຽບ
๓. ອ.ດຣ.ຮນຮູ້ຈຸດ ສະອາດເອີ່ມ	ກຽມກາຮຽບ

ສານນິພນົດນີ້ແມ່ນສ່ວນໜຶ່ງຂອງກາຮຽບ

ຮາຍວິຊາຮະເປີຍບວິທີວິຈັຍຫັ້ນສູງ

ຕາມຫລັກສູດປະເມີນພຸດທະສາສົດຊູ້ມີບັນທຶກ

ສາຂາວິຊາພະພຸດທະສາສນາ

ບັນທຶກວິທາລ້າຍ

ມາຮວັດວາລ້າຍມາຈຸພາລັງກຽມກາຮຽບ

ພຸດທະສົກຮາ ۲۰۲۴

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในยุคแห่งการเปลี่ยนผ่านสู่สังคมดิจิทัล เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) ได้เข้ามายึดบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของมนุษย์อย่างกว้างขวาง ทั้ง ในด้านเศรษฐกิจ การศึกษา การแพทย์ และการสื่อสาร โดยเฉพาะในระบบที่ต้องการการประมวลผล ข้อมูลจำนวนมากและการตัดสินใจอย่างรวดเร็ว ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ได้กลายเป็นเครื่องมือที่ช่วยเพิ่ม ประสิทธิภาพและลดข้อผิดพลาดของมนุษย์ในหลายบริบท^๑ อย่างไรก็ตาม การพัฒนาและการใช้งาน AI ก็ได้ก่อให้เกิดคำถามทางจริยธรรมที่ซับซ้อนและท้าทายมากขึ้นเรื่อยๆ

ประเด็นทางจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับปัญญาประดิษฐ์ (AI) ได้แก่ ความลำเอียงของระบบ (Algorithmic Bias), การละเมิดความเป็นส่วนตัวของข้อมูล, ความไม่โปร่งใสในการตัดสินใจของระบบอัตโนมัติ, และความไม่ชัดเจนในเรื่องความรับผิดชอบเมื่อเกิดความผิดพลาดจากการใช้งาน ปัญญาประดิษฐ์ (AI)^๒ ปัญหาเหล่านี้ไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อบุคคลหรือองค์กรเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบต่อ โครงสร้างทางสังคมและคุณค่าทางศีลธรรมในระดับกว้าง การพิจารณาและกำกับดูแลการใช้ AI จึงไม่ อาจพึงพาเพียงกรอบกฎหมายหรือเทคโนโลยีเท่านั้น หากแต่ต้องอาศัยกรอบคิดทางจริยธรรมที่ลึกซึ้ง และครอบคลุม

ในระดับสากล มีการเสนอกรอบจริยธรรมสำหรับปัญญาประดิษฐ์ (AI) ที่เน้นหลักสิทธิมนุษยชน ความเป็นธรรม ความโปร่งใส และความรับผิดชอบ^๓ อย่างไรก็ตาม กรอบคิดเหล่านี้ส่วน

^๑ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม, หลักการและแนวทางจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์ (กรุงเทพฯ: กระทรวงดิจิทัลฯ, ๒๕๖๔).

^๒ สุพลน์ เตชะรัตน์สกุล, จริยศาสตร์: แนวคิดและการประยุกต์ใช้ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๒).

^๓ เพ็ญศรี ปักกภัสสีนัง และคณะ, การพัฒนาจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์เพื่อเผยแพร่พระพุทธศาสนาใน ยุคดิจิทัล, วารสารวิชาการเพื่อการพัฒนาชุมชนและสังคม มจร หนองคาย (๒๕๖๗).

ให้ญี่ปุ่นรากฐานจากปรัชญาตะวันตก ซึ่งอาจไม่สามารถตอบโจทย์ในบริบททางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณของสังคมไทยได้อย่างครบถ้วน โดยเฉพาะในสังคมที่มีพื้นฐานจากพระพุทธศาสนา ซึ่งมีแนวคิดเรื่องเจตนา (Cetanā) และผลกรรม (Kamma) เป็นแกนกลางของการพิจารณาคุณค่าทางจริยธรรม^๔

พระพุทธศาสนาเสนอกรอบจริยธรรมที่เน้นการพิจารณาเจตนาของผู้กระทำเป็นหลัก โดยถือว่าเจตนาเป็นรากเหง้าของกรรม และกรรมเป็นผลที่เกิดจากการกระทำอย่างมีเจตนา หลักธรรม เช่น อริยมรรคเมืองค์แปด ไตรสิกขา และอหิงสา (ไม่เบียดเบียน) ล้วนเป็นแนวทางที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการประเมินการใช้เทคโนโลยีอย่างมีสติและมีคุณธรรม^๕ การศึกษาจริยธรรมเชิงพุทธในการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะสามารถเสนอกรอบคิดที่ลึกซึ้งและสอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรมของไทย อีกทั้งยังสามารถเป็นพื้นฐานในการพัฒนาแนวทางการใช้เทคโนโลยีที่ไม่เพียงแต่มีประสิทธิภาพ แต่ยังมีคุณค่าทางจริยธรรมและจิตวิญญาณควบคู่กันไป

๑.๒ คำถามวิจัย

๑.๒.๑ ประเด็นจริยธรรมร่วมสมัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์มีอะไรบ้าง?

๑.๒.๒ หลักจริยธรรมในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ และสามารถนำมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ปัญหาจริยธรรมดังกล่าวมีอะไรบ้าง?

๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาประเด็นจริยธรรมร่วมสมัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์

๑.๓.๒ เพื่อวิเคราะห์หลักจริยธรรมในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์

^๔ ชันธ์ วงศ์ษา, เกณฑ์ตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์ที่มีต่อการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๓).

^๕ พระพรหมคุณภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย (กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๕๗).

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เป็นหลัก เพื่อวิเคราะห์แนวคิดจริยธรรมเชิงพุทธที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) โดยมีขอบเขตการศึกษาดังต่อไปนี้:

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาประเด็นจริยธรรมร่วมสมัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ และวิเคราะห์หลักจริยธรรมในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีดังกล่าว

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านข้อมูล

ใช้ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์และหลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยเน้นเอกสารปฐมนิเทศเป็นหลัก และใช้เอกสารทุติยภูมิประกอบการวิเคราะห์

๑.๕ นิยามคัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI): หมายถึง เทคโนโลยีหรือระบบคอมพิวเตอร์ที่ถูกพัฒนาขึ้นเพื่อเลียนแบบความสามารถทางสติปัญญาของมนุษย์ในการเรียนรู้, การให้เหตุผล, การแก้ปัญหา, และการตัดสินใจ (Stuart J. Russell and Peter Norvig. (2020)^๑

๑.๕.๒ จริยธรรมเชิงพุทธ: หมายถึง แนวคิดและหลักการทางศีลธรรมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของพระพุทธศาสนา

๑.๕.๓ ปัญหาจริยธรรม: หมายถึง ข้อกังวลทางศีลธรรมที่เกิดขึ้นจากการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสิทธิ, ความเป็นส่วนตัว, ความยุติธรรม, ความรับผิดชอบ, และคุณค่าความเป็นมนุษย์

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับประเด็นจริยธรรมของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) และหลักจริยธรรมใน

^๑ Stuart J. Russell and Peter Norvig, *Artificial Intelligence: A Modern Approach*, 4th ed. (Hoboken, NJ: Pearson Education, 2020).

พระพุทธศาสนา รวมถึงเพื่อรับบุคคลที่สนใจว่าทางองค์ความรู้ที่งานวิจัยนี้จะเข้าไปเติมเต็ม โดยแบ่งการทบทวนออกเป็น ๔ กลุ่มหลัก ดังนี้:

๑.๖.๑ เอกสารปัญญาทางพระพุทธศาสนา

เอกสารกลุ่มนี้เป็นแหล่งคำสอนดังเดิมที่ใช้ในการวิเคราะห์หลักจริยธรรมเชิงพุทธ ได้แก่:

- พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- อรหัติกถาและคัมภีรประกอบ
- หนังสือ พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย โดยพระพรหมคุณภรณ์ ซึ่งอธิบายหลักเจตนา (Cetanā), กรรม (Kamma), และอริยมรรคเมืองค์แปดอย่างเป็นระบบ

๑.๖.๒ เอกสารทุติยภูมิด้านจริยธรรมและเทคโนโลยี

เอกสารกลุ่มนี้ประกอบด้วยงานวิชาการที่วิเคราะห์ประเด็นจริยธรรมร่วมสมัยของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) ได้แก่:

- หนังสือ Artificial Intelligence: A Modern Approach โดย Stuart J. Russell และ Peter Norvig^๗
- รายงาน หลักการและแนวทางจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์ โดยกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม^๘
- หนังสือ จริยศาสตร์: แนวคิดและการประยุกต์ใช้ โดยสุพจน์ เตชะรัตน์สกุล^๙

๑.๖.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศไทย

งานวิจัยที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพุทธจริยธรรมกับเทคโนโลยี ได้แก่:

^๗ Stuart J. Russell and Peter Norvig, *Artificial Intelligence: A Modern Approach*, 4th ed. (Hoboken, NJ: Pearson Education, 2020).

^๘ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม, หลักการและแนวทางจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์ (กรุงเทพฯ: กระทรวงดิจิทัลฯ, ๒๕๖๒).

^๙ สุพจน์ เตชะรัตน์สกุล, จริยศาสตร์: แนวคิดและการประยุกต์ใช้ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๒).

- วิทยานิพนธ์ของอันรับ วงศ์ษา^{๑๐} ที่เสนอเกณฑ์ตัดสินทางพุทธจิยศาสตร์ต่อการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI)
- บทความของเพ็ญศรี ปักกะสีนัง^{๑๑} ที่เสนอแนวทางพัฒนาจิยธรรมปัญญาประดิษฐ์ (AI) เพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

๑.๖.๔ ช่องว่างทางองค์ความรู้

แม้จะมีงานวิจัยที่กล่าวถึงจิยธรรมของปัญญาประดิษฐ์ (AI) และหลักธรรมทางพุทธศาสนา แต่ยังขาดการวิเคราะห์เชิงลึกที่เข้มโดยงหลักเจตนาและกรรมกับประเด็นร่วมสมัย เช่น Algorithmic Bias หรือความรับผิดชอบของระบบอัตโนมัติ งานวิจัยนี้จึงมีเป้าหมายเพื่อเติมเต็มช่องว่างดังกล่าว โดยใช้เอกสารปฐมภูมิเป็นฐานหลักในการวิเคราะห์

๑.๗ กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยนี้มีกรอบแนวคิดที่ตั้งอยู่บนการเข้มโดยงหาร่วมประเด็นจิยธรรมร่วมสมัยของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) กับหลักจิยธรรมในพระพุทธศาสนา โดยใช้แนวคิดหลัก ๒ กลุ่มเป็นแกนกลางในการวิเคราะห์ ได้แก่:

๑.๗.๑ แนวคิดจิยธรรมร่วมสมัยของปัญญาประดิษฐ์ (AI)

- ความลำเอียงของระบบ (Algorithmic Bias)
- ความเป็นส่วนตัวของข้อมูล (Data Privacy)
- ความรับผิดชอบของระบบอัตโนมัติ (Accountability)
- ความโปร่งใสในการตัดสินใจ (Transparency)

แนวคิดเหล่านี้เป็นประเด็นที่ได้รับการกล่าวถึงอย่างกว้างขวางในระดับสากล โดยมีการเสนอกรอบจิยธรรมที่เน้นสิทธิมนุษยชน ความเป็นธรรม และความรับผิดชอบ เช่นในงานของ Russell และ Norvig¹ และเอกสารนโยบายของกระทรวงดิจิทัลฯ²

๑.๗.๒ แนวคิดจิยธรรมในพระพุทธศาสนา

^{๑๐} อันรับ วงศ์ษา, เกณฑ์ตัดสินทางพุทธจิยศาสตร์ที่มีต่อการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๓).

^{๑๑} เพ็ญศรี ปักกะสีนัง และคณะ, การพัฒนาจิยธรรมปัญญาประดิษฐ์เพื่อเผยแพร่พระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัล, วารสารวิชาการเพื่อการพัฒนาชุมชนและสังคม มจร. หนองคาย (๒๕๖๗).

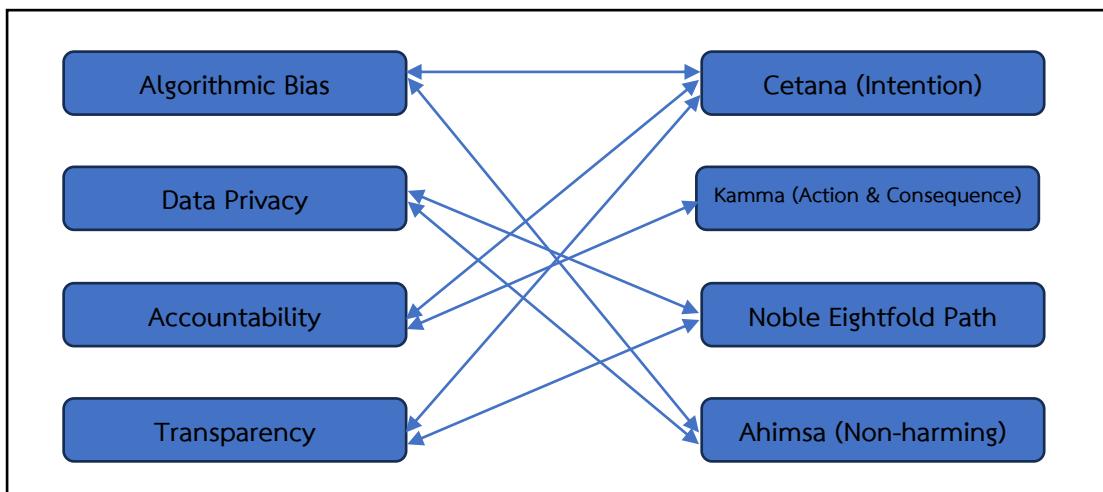
- เจตนา (Cetanā)
- ผลกรรม (Kamma)
- อริยมรรค มีองค์แปด
- หลักอหิงสา (ไม่เปี่ยดเบี่ยน)

แนวคิดเหล่านี้ปรากฏในพระไตรปิฎก อรรถกถา และหนังสือ พุทธธรรม โดยพระพุทธ คุณภรณ์^๓ ซึ่งเสนอว่าการพิจารณาคุณค่าทางจริยธรรมควรตั้งอยู่บนเจตนาและผลกระทบของการกระทำอย่างมีสติ

๑.๗.๓ การเขียนแบบแผนแนวคิด

การวิจัยนี้ใช้หลักเจตนาและกรรมเป็นกรอบในการวิเคราะห์ประเด็นจริยธรรมร่วมสมัย ของปัญญาประดิษฐ์ (AI) โดยพิจารณาว่าการออกแบบและใช้งานเทคโนโลยีมีเจตนาอย่างไร และ ส่งผลกระทบต่อผู้ใช้หรือสังคมอย่างไร ทั้งนี้เพื่อเสนอแนวทางการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ที่สอดคล้อง กับหลักพุทธจริยศาสตร์

เพื่อให้เข้าใจบริบทของกรอบแนวคิดของการวิจัย จัดได้แสดงความสัมพันธ์ระหว่าง แนวคิดทั้งสองกลุ่มของกรอบแนวคิด (Conceptual Framework Diagram) ดังแผนภาพด้านล่าง

แผนภาพที่ ๑.๑ แสดงความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทั้งสองกลุ่ม

๑.๘ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยใช้ระเบียบวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เพื่อวิเคราะห์แนวคิดจริยธรรมเชิงพุทธที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังนี้:

๑.๔.๑ ประเภทของการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่เน้นการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงปรัชญา และจริยศาสตร์ โดยใช้เอกสารเป็นแหล่งข้อมูลหลัก

๑.๔.๒ ระเบียบวิธีวิจัย

ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยรวม วิเคราะห์ และ สังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมของปัญญาประดิษฐ์ (AI) และหลักธรรมาภิบาลในพระพุทธศาสนา

๑.๔.๓ ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

๑. กำหนดกรอบแนวคิดและคำม้วนวิจัย

๒. รวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้

๓. วิเคราะห์เนื้อหาโดยใช้หลักเจตนา ผลกระทบ และอริยมรรค มีองค์แปดเป็นกรอบ วิเคราะห์

๔. เปรียบเทียบแนวคิดจริยธรรมร่วมสมัยกับหลักพุทธจริยศาสตร์

๕. สังเคราะห์ข้อเสนอเชิงจริยธรรมสำหรับการใช้เทคโนโลยี AI อย่างมีคุณธรรม

๑.๔.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงอรรถาธิบาย (Descriptive Content Analysis) โดยเน้นการ ตีความเชิงปรัชญาและจริยศาสตร์จากเอกสารที่ศึกษา พร้อมจัดหมวดหมู่แนวคิดตามกรอบที่กำหนด

๑.๔.๕ การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

ใช้หลักการตรวจสอบความถูกต้องของแหล่งข้อมูล (Source Validation) โดยให้ ความสำคัญกับเอกสารปฐมภูมิ และเลือกใช้เอกสารทุติยภูมิที่ผ่านการตรวจสอบทางวิชาการแล้ว เช่น วารสารวิชาการ หนังสือจากสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย และวิทยานิพนธ์ที่ได้รับการรับรอง

๑.๕ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยเรื่อง “ศึกษาจริยธรรมเชิงพุทธในการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์” คาดว่าจะให้ ประโยชน์ในหลากหลายมิติ โดยสอดคล้องกับวัตถุประสงค์หลักทั้งสองข้อ ดังนี้:

๑.๕.๑ ด้านวิชาการ

- เติมเต็มองค์ความรู้ในสาขาจิตรศิลป์และเทคโนโลยี โดยเฉพาะในบริบทของสังคมไทยที่ยังขาดการศึกษาจิตรกรรมทางปัญญาประดิษฐ์ (AI) จากมุมมองพระพุทธศาสนา
- เป็นฐานข้อมูลสำหรับการศึกษาต่อยอดในระดับมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิต
- สนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรหรือกิจกรรมวิชาการที่เกี่ยวข้องกับจิตรกรรมเทคโนโลยีและพุทธจิตรศิลป์

๑.๙.๒ ด้านสังคม

- สร้างความตระหนักรู้แก่สาธารณะเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีอย่างมีสติและมีคุณธรรม
- ส่งเสริมการอภิปรายเชิงจิตรกรรมในระดับชุมชนและสังคม โดยอิงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
- สนับสนุนการกำหนดนโยบายที่คำนึงถึงผลกระทบทางจิตรกรรมของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์

๑.๙.๓ ด้านการปฏิบัติ

- เสนอแนวทางเชิงจิตรกรรมสำหรับนักพัฒนาเทคโนโลยี ผู้กำหนดนโยบาย และผู้ใช้งานทั่วไป
- ใช้หลักเจตนา ผลกระทบ และอหิงสาในการประเมินการออกแบบและใช้งานระบบปัญญาประดิษฐ์ (AI)
- สนับสนุนการสร้างสรรค์เทคโนโลยีที่เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของมวลมนุษย์อย่างแท้จริง